

МЕТАФІЗИЧНЕ ЯК УМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОСТІ ЛЮДИНИ

Поперечна Г. А.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Дискусії, які розгорілися стосовно статусу філософської антропології на початку ХХ століття, зі всією повнотою оголили проблеми, пов'язані зі специфікою і способом людського буття. Однак, вирішення їх докорінно відрізнялося у різних мислителів. На Заході дедалі частіше звучали слова про антропологічну катастрофу та антропологічний ренесанс, що актуалізувало потребу у виділенні антропології в окремий предмет філософської рефлексії. В східно-європейській, передовсім, радянській філософії та у прихильників світоглядної системи марксизму, проблема людини підіймалася, головним чином, в контексті історичного матеріалізму, що поступово привело до втрати в ній філософсько-антропологічної проблематики загалом. Цікаво, що навіть зі зростанням інтересу до людини і появою в Радянському Союзі низки достатньо ґрунтовних праць, присвячених людській діяльності, термін «філософська антропологія» так і не використовувався.

Спродукований марксистською філософією погляд на людину як на складову частину матеріального виробництва, суб'єкта суспільних відносин, представника і носія інтересів певного соціального класу відсікав важливі аспекти її буття, які не вписувались в рамки цієї філософії. Втиснута у виробничі відносини людська діяльність зводилася до створення матеріальних благ і нехтування її духовними потребами та запитам. Акцент на предметно-практичній діяльності як сутнісному вимірі людини зумовив серйозний ухил в бік матеріально-тілесного. Людина перестала бути унікальним і неповторним створінням, вона стала гвинтиком системи, буття якого визначається не її індивідуально-особистісним началом, а потребами суспільства. Обмеження світу людини сферою суспільної практики усувало все те, що не може бути вимірюване в матеріальних категоріях. Все це

привело до втрати цілісності людського буття, збіднення її духовної натури, відчуження від суто людських вимірів її існування.

Духовна криза ХХ–ХХІ століття значною мірою зумовлена також і посиленням атеїстичних тенденцій. Якщо раніше релігія постійно ставила людину в ситуацію вибору між добром і злом, доброчесністю і гріхом, спонукаючи її осмислювати свої вчинки через призму їх співвідношення з вимогами вищого буття і вищих цінностей, то в умовах поширення безвір'я вона, як істота розумна, актуалізувала протагорівський принцип, вважаючи себе мірилом всіх речей та критерієм істини. Віру в Бога людина замінила вірою в науку, у всевладдя розуму та впевненістю у своїх діях. Для реалізації і досягнення самодостатності їй більше не потрібні ані допомога вищих сил, ані ідеальні духовні зразки. Все це скерувало її на стежку вседозволеності, об'єктивізації своїх негативних сил. Події ХХ століття, зокрема світові війни, тоталітаризм, геноцид тощо засвідчили, що людина потрапила, за висловом С. Б. Кримського, у «ситуацію абсолютного зла» [1, с. 3]. Фактично, ХХ століття з усім жакіттям показало, на що здатна людина без віри у трансцендентне божественне начало, перейнявши на себе функції Бога: «Виникла загрозлива колізія між цивілізацією та екзистенцією. Людина виявилась розіп'ятою між палеолітом свого духовного підпілля та науково-технічним прогресом, який, за висловом А. Ейнштейна, став нагадувати сокиру в руках дикуна» [1, с. 4],

Сакральні, інтимні екзистенційні переживання як важливі модули людського буття стали витіснитися байдужістю та індіферентністю; людина перестала «перебувати в собі» і практично найбільшу частину свого життя стала проводити «поза собою», ганяючись за недоцільними, а подекуди й безглуздими задоволеннями, матеріальними вигодами, зовнішнім блиском. Прагматизм, споживацтво, конформізм, посередність, утилітаризм, зрештою, нігілізм набули статусу визначальних характеристик сучасної людини та стали вважатися способом її самоствердження.

Все це стимулює сучасний дискурс до нового осмислення проблеми людини, пошуку стійкої опори для її життя. У зв'язку з цим в філософії другої половини ХХ століття все частіше заговорили про зміст і значення духовної сторони життя людини як потужного фактора, що здатний протистояти пандемії зла.

З часів Античності філософська думка наголошувала на самопізнанні як важливому факторі духовного становлення людини. Актуалізований з часів Сократа і викарбуваний при вході до храму Аполлона вислів «Пізнай себе» означав для стародавніх греків, передовсім, намагання збагнути, хто ти є насправді, що криється за

твоєю зовнішньою маскою (персоною), які твої справжні потреби і можливості. Фактично, спроба дати відповідь на ці запитання підводить людину до найважливішого усвідомлення: її сутнісним виміром є не стільки біологічна чи психологічна складова, як метафізична.

Метафізичне – це те, що виходить за межі фізичного світу, що не підлягає дії закону причинності, не вимагає раціонально-логічного доведення чи пояснення. Філософсько-релігійна думка визначає його як умоосяжне, що виступає опосередковуючою ланкою між буттям нижчим, матеріальним і вищим, духовним. У відношенні до людини воно виступає як інший режим буття, до якого слід дотягнутися, піднятися. Характерно, що людина не має метафізичної здатності від народження, тому її появу зазвичай розцінюють як «друге народження». Таке народження означає розуміння складності власного буття, здатність досягати і утримуватися в іншому режимі буття, визначальними елементами якого виступають істина, добро, краса, любов, свобода, справедливість, совість, честь тощо. Набуваючи метафізичної здатності і перебуваючи на межі фізичного і метафізичного, людина перестає бути в'язнем матеріальної печери, починає усвідомлювати і повноцінно переживати кожну мить свого життя. Метафізичне визначає духовні орієнтири буття людини. Час від часу вони осіняють її свідомість, виривають з виру повсякденності та підводять до рефлексії над собою. Таким чином, людина досягає своєї істинної природи тільки тоді, коли вона долає свою природну обмеженість і намагається досягнути позачасового, надприродного. Це, звісно, вимагає від неї великого напруження зусиль, але тільки це робить її людиною, тільки так вона може відчувати себе вільною і творчою особистістю.

М. Мамардашвілі підкреслював, що ми є люди, допоки прагнемо до нескінченного, неповторного, невичерпного. Німецький філософ К. Ясперс виділяв п'ять ознак людини як метафізичної істоти: невдоволеність, прагнення до безумовного, прагнення до єдиного (вічності), свідомість неосяжних спогадів та усвідомлення безсмертя. Всі ці ознаки, за К. Ясперсом, нерозривно пов'язані з трансценденцією. Трансценденція – це важливий момент становлення людини як людини. Якщо буквально це слово означає вихід за межі, то по відношенню до людини під ним розуміється вихід за межі своїх можливостей, знання, свого світу. Це піднесення до чогось невлотимого і неосяжного, що постійно хвилює людську допитливість. Такими є спроби досягнути сенс людського життя, таємницю народження чи смерті, божественне буття тощо. Так, відкриваючи себе Богу, людина вступає вже не в суб'єкт-об'єктні відношення, які мають місце у її взаєминах зі фізичним світом,

а в особистісні, які дозволяють їй усвідомлювати свою справжню цінність і творити себе «за Його образом і подобою». Через своє ставлення до Бога людина виражає ставлення до себе, увиразнює для себе смисл життя, вибудовує свою особистість. Тільки так вона може протистояти життєвій суті, розпорошеності свого буття, загубленості, гріховності тощо.

Література

1. Кримський С. заклики духовності ХХІ століття. Київ : Видавничий дім «КМ Академія, 2003. 32 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-38>

ФЕНОМЕН ПОСТПРАВДИ В СУЧАСНОМУ МАСМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Скороход А.О.,

студентка ІV курсу спеціальності «Культурологія»

*Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

«Хто володіє інформацією – той володіє світом» – відома цитата Натана Ротшильда, яку ще в минулому столітті використав Вінстон Черчилль в одній зі своїх промов. Минуло десятки років, західне суспільство перейшло із індустріальної концепції буття в інформаційну, а фраза, закарбована англійським банкіром стає ще більш актуальною. Проте варто уточнювати, якою саме інформацією потрібно володіти щоб володіти світом?

Говорячи про явище постправди ми автоматично відносимо його до рамок новітньої історії. Дане поняття навіть слугує характеристикою для періоду часу у який ми живемо. Інформаційне суспільство з специфічними інструментами цифрової культури та новими медіа, яке прийшло на зміну індустріальному поставило своєю головною прерогативою вироблення саме продукту нематеріального, а умовного, який неможливо окреслити фізично, а натомість знання стали найціннішою валютою. Проте з іншої сторони доступність до інформації розмило рамки її достовірності. Тому тепер вислів, який так